

83

სარგის კაკაბაძე.

კოსტანტინე VI, უცნობი
აფხაზთა მეფე

(47.93)9
3213

F 97.774
3

МЭН 36149

FJ

68X06

ტფილისი

მლექტრო-მბეჭდავი სტამბა, ა. შ. ძერეთელიძისა, ზოიბოედვის ქ. № 34.

1912

96

კოსტანტინე VI, უცნობი აფხაზთა მეფე.

ვახუშტის მიერ პოვნილ ქრონიკის მიხედვით, როგორც ის იხსენიებს თავის „უწყებულებაში მკითხველთათვის“, ბაგრატ VI აფხაზთა მეფე გარდაიცვალა 166 ქორონიკონს (=1478 წ. ¹), ხოლო „შემდგომად ბაგრატ მეფისა—ვახუშტისავე ისტორიით—დაჯდა მეფედ ძე ამისი ალექსანდრე.“ ²); მაგრამ უტყუარის ცნობებით ალექსანდრე გამეფებულა 172 ქორონიკონს (=1484 წ.). ეს მტკიცდება როგორც ქრონიკული ცნობებით ³), აგრეთვე ერთი 1495 წლის სიგელით, რომელიც ბოძებულია ალექსანდრეს მეფობის მე-12 ინდიქტიონს. ⁴) ალექსანდრეს 1484 წ. გამეფების შესახებ ცნობა უპოვია ვახუშტისაც ⁵), მაგრამ ვახუშტის ხელთ ჰქონია სხვა ქრონიკული ცნობებიც, რომელთაც მას გზა აურიეს: „ქართლი დაიპყრა კოსტანტინე მეფემან ქრისტესით 1479 ქრონ. 167. კვალად კოსტანტინე მეფე ჯავახეთს მიუხდა და დადიანი თანა ახლდა ქრისტესით 1481. ქრონ. 169.“ ⁶). ამ ცნობათა მიხედვით ვახუშტი თავის „იმერეთის ცხოვრებაში“ მოგვითხრობს: „ხოლო შემდგომად ბაგრატ მეფისა დაჯდა მეფედ ძე ამისი ალექსანდრე და ინება კურთხევა. ამისათვის მოუწოდა დადიან-გურიელსა, შარვაშიძეს და გელოანს, არამედ დადიანმან არღარა ინება მოსვლა, ეგრეთვე გურიელმან და სხვათა. იხილა ესე კოსტანტინე მეფემან იმერთა შინა ვითა-

¹) ქართლის ცხოვრება, ტ. II ჩუბინოვის გამოცემა, გვ. 6

²) იგივე გვ. 186.

³) ქრონიკები, II, 303.

⁴) ქრონიკები II, გვ. 311 იხ. კიდევ 1509 წლ. სიგელი მე-15 (უნდა 25) ინდიქტიონსა. ქრონიკები II, 327.

⁵) უწყებულება, ქ. ცხოვ. II, გვ. 7. შეადარ. გვ. 240.

⁶) ქ. ცხოვ. II, 7.

რებანი, შეიკრიბნა სპანი და ეზრახა დადიანს, ჩამოვიდა იმერეთს ქრისტესით 1479, ქორონ. 167 და მიერთნენ ყოველნი იმერნი, ვინადგან დადიანსა მიეცა პირი მტკიცე. ამისათვის ვერლარა წინააღუდგა ალექსანდრე და წარვიდა სიმაგრეთა შინა. ხოლო კოსტანტინე მეფემან დაიპყრა იმერეთი, მოერთო დადიანიცა და მისცეს ციხე ქუთათისისა, რამეთუ არა კერილი იყო ბაგრატის გამო დადიანი ალექსანდრესი, ვინადგან დაამდბლა ბაგრატი დადიანი. შემდგომად ამისა მოკუდა დადიანი ვამიყ ქს. 1482, ქრ. 170 და დაჯდა ძე შამანდავლე დადიანისა ლიპარიტ დადიანად. მერე კვალად მოკუდა გურიელი კახაბერცა ქს. 1483, ქრ. 171 და დაჯდა ძე მისი გიორგი გურიელად. ამასვე წელსა იძლია კოსტანტინე მეფე ყვარყვარე ათაბაგისაგან. მაშინ შემოიკრიბა რაქა, ლეჩხუმი ალექსანდრე ძემან ბაგრატი მეფისამან. მოვიდა და აღილო ქუთათისი ქს. 1484, ქრ. 172, დაჯდა მეფედ, ეკურთხა და დაიპყრა იმერეთი⁷⁾ ეს კოსტანტინე არის ძე დიმიტრი მეფისა და შვილის-შვილი მეფის დიდი ალექსანდრე I-ისა. ის მართლაც გამეფებულა უტყუარის ცნობებით ქართლში 1478 წ. ⁸⁾ ან 1479 წ. "), - თუმცა, როგორც სჩანს, ტახტის დაჭერამდისაც ის მეფედ იწოდებოდა¹⁰⁾. ვახუშტი მის მიერ პოვნილ და ზემოდ მოტანილ ქრონიკებში ნახსენებ კოსტანტინე მეფეს სთვლის ამ კოსტანტინედ, დიმიტრის ძედ, ხოლო რაკი ქრონიკაში მოხსენებული ყოფილა კოსტანტინეს გალაშქრება ჯავახეთს დადიანთან ერთად და ალექსანდრეს მიერ ქუთათისის დაჭერა და მეფედ დაჯდომა მხოლოდ 1484 წელს, ამიტომ ვახუშტისაც ფაქტები იმ გვარად დაუღაგებია, თითქოს კოსტანტინეს იმერეთი დაეპყრას ქართლიდან და დადიანის

⁷⁾ ქ. ცხოვ. II, 187

⁸⁾ ქრონიკები II, 298.

⁹⁾ ქ. ცხოვ. II, 240. იხ. კიდევ სიგელი 1488 წლისა, კოსტანტინეს მეფობის მე-10 წელს დაწერილი.

¹⁰⁾ სიგელი 1466 წლისა. საქართ. სიძველ. ტ. II, გვ. 20.

ლალატობისა და ორგულობის დახმარებით ალექსანდრე გარდა-
ეგდოს.

ახლა ჩვენ გავსინჯოთ, თუ რამდენად მართალია ვახუშ-
ტის აზრი. 1909 წელს მიწათ-მოქმედებისა და სახელმწ. მამუ-
ლების ქუთაისის გუბერნიის სამართველოს არქივში გელათის
მონასტრის საბუთებთა შორის შემხვდა ერთი ფრიად საყუ-
რადღებო სიგელი, რომელიც დიდად დაგვეხმარება ამ კითხვის
გარდაწყვეტის დროს. ეს სიგელი (№ 50) დაწერილია კარგს
თეთრს ტყავზედ ლამაზის ხელით, 134×22 სანტ. შესდგება 3
გადაკერებულ ნაჭრისაგან. თავი აკლია, ბოლო კიდევ გადასულია.
ნიშნებათ იხმარება ოროლი წერტილი. სიგელი ეკუთვნის მე-
ფე ალექსანდრე III-ს (†1 აპრილს 1510 წ.). სიგელში მოხსენ-
ებულია სამი შვილი მეფისა, ბაგრატ, ვახტანგ და გიორგი.
ამიტომ სიგელი უნდა იყოს დაწერილი არა უადრეს 1503 წლ.
(1502 წ. ალექსანდრეს ყაფდა მარტო ორი შვილი—ბაგრატ და
ვახტანგ¹¹⁾), მაშასადამე, 1503—1510 წლებში. მომაქვს აქ ეს
სიგელი სრულიად უცვლელად:

--- აღ სულისა ჩუენისად და --- დიდი მონასტერი გენათი
დავადგინეთ საკბელად და - - მიუბოძეთ მოქღვარ --- ვკადრეთ
და მოვახსენეთ ზეშთა აღმატებულსა ცათა მობაძავსა ახალსა
მეორესა იელუსალემსა ტაძარსა გელათისასა და მაშიგან ბრძა-
ნებულსა ხახულისა და საკურთხეველისა ღთისმშობელსა. თავად
მოვქედე ხატი წმიდისა ღთის მშობელისა და დავაბრძანეთ მო-
ნასტერსა გენათისასა. ვინებეთ სოფლისა აღშენება, რომელ
არს ბალახუანი და მოვიღეთ პური საბრძანებელსა ჩუენი დაღ-
მა კახეთით, სამცხით და ოდიშით და აღვაშენეთ დიდსა შიმ-
შილობაშიგან ამისთვის უწოდეთ ნების სოფელი და შევსწირეთ
მონასტერსა გენათისასა და მაშიგანა ბრძანებულსა ხახულისა

¹¹⁾ საქართ. სიძვ. ტ. II, 516.

და საკურთხეველისა ღთის მშობელსა და მივაბარეთ სასოსა ჩუენსა მოძღვართ მოძღვარსა ილარიონს ჩუენისა სულისა სა-
ლაპოდ. არის ბეგარი მათი გამოსაღები ორმოცი თეთრი.
ამითი ტძრად მიყუანებასა ჩუენისა სულისათჳს აღაპსა გარდა-
იყდიდეს მოძღვართ მოძღვარი. მივაბარებდენ ოცსა კოკასა ღვნოსა,
სამსა გუერდსა ღომსა, ასსა პურსა, ოცსა თეთრსა მოძღვართ
მოძღვარსა მიაართმევდენ, ათსა თეთრსა ვინც მს გუედის ჟამსა
წირევდეს, მათი მისცემდენ. აგრევე იმავე წესითა ხარებასა
მივაბარებდენ. წყალწითელათა აღვაშენეთ სოფელი. ვიყიდეთ
იმავე გაენათისა ყმისაგან ნიშნიაძისაგან. ავაშენე და შევსწირეთ
ჩუენისა სულისათჳს დიდსა მონასტერსა გენათისასა და მივაბა-
რეთ მოძღვართ-მოძღვარსა ჟამად სადამდის წყალწითელა სოფე-
ლი მოძალიადებოდეს და გლეხნი დამაგრდებოდენ, ექუსა ლი-
ტრასა ცვილსა გულითა გამოიღებდენ, ხუთსა ლიტრა ცვილსა
ბურქულაძე გამოიღებდეს მისითა საგულითა. ამა წყალწითელათა
გამოღებულთა ცვილზედა ჩუნეშით მოძღვართ მოძღვარი შეთა-
ვებდეს და კელაპტრად შეიქმოდენ და ჩუესა მოკვიდილსა ხატ-
სა წინა ენთებოდეს, დიდსა ორშაბათსა დანთონ და ნებისკვი-
რისა დიდსა ორშაბათამდის ეთებოდე ყოელთა დღეთა ჩუენად
სადღიგძელოდ და ძეთა ჩუენთა. კულავე შემოგწირეთ და მო-
გახსენეთ დიდსა მონასტერსა გაენათსა ჩუენად სალაპოდ კუ-
ლაშს მეზუთხენი კახაგორაშვილი ოთხითა ზუთხითა, ასრე რო-
მე ამა ოთხისა ზუთხისაგან თვთოსა ზუთხსა ჩუენისა სულისა
აღაშვიან მოიხმარებდეს, ჩუენისა სულისა აღაშვიან რა საწი-
ნამძღრო წირვა მოვიდეს, მოძღვართ მოძღვარმან გვიწიროს
ჟამი. აგრევე მოძღვართ მოძღვარო, რაცა ჩუენი აღაპი შემოგკედეს
ჩუენისა სულისათჳს პატრონისა დედოფლისა თამარის სული-
სათჳს და სადღიგძელოდ ძისა ჩუენისა ბაგრატ, ვახტანგ და
გიორგისთჳს. აწ უკვე ვინებეთ და ვიგულისმოდგინეთ სხვავე
გლეხნი ვკადრეთ და მოვახსენეთ ზეშთა აღმატებულსა ცათა
მობაძავსა მონასტერსა გაენათისასა და მაშვიან ბრძანებულსა
ხახულსა და საკურთხეველისა ღთის მშობელსა გლეხნი მოძ-

ღვართ მოძღუარისა მიბარებულნი ქალას ქორტიკლის ეული. მართებს ცვილი ლიტრა ოც[ი]. ესა მარხუისა ნების კუი-რიაკემდის კმარ იყოს. ამას გარეთ მათებს მოძღვართ მოძღვა-რსა ჩუნენს რომე გლეხნი შევწირე მონასტერსა საკელაპ-ტრეთ და მოძღვართ მოძღვარსა მივაბარეთ. არის კუამლი ექუსი ასრე უცილებელი არის და მოუსარჩლელი, მამის ბედის შვილმან ათიანმან(sic)ქორტიკელი მოკლაღ მისითა ნებითა და-საურვებლად დამიდვა, მეორმან ასათიანმან ლულუნასშვილმან ჩუნენი სახასო ყმა სალდაყმაძე მოგუიკლა და მისად დასაურ-ვებლად დამიდვა და ჩუნენისა სულისათუის გელათსა შევსწირთ და მოძღვართ მოძღვარსა მეკადრსთ მივაბარეთ. მართებს ცვილი ლიტრა ოცი მისითა საგულითა, მისი კელაბტარი შექნან და დიდსა ორშაბათსა ანთონ და იმავე დიდსა ორშაბათამდის ენ-თებოდეს ყოველთა დღეთა რის მამის ბედიშვილისეული გლე-ხნი ცხანკილაძე, ჯიქიძე, სამნი ტყამლაძენი და ინაისშვილი ამას გარეთ მესხეთს ბურჭულაძე გიორგი და მისნი შვილნი ნახევარი მეფისა არის და ლოლაბერიძემან ავლად დამიდვა მისითა ნებითა თვალთაძისა სახსრდ. ---ონეთს შვიდნი გლეხნი ახალაძენი მამასბედაი და მამის იმედაი გაბრიელიძე კეთილია და მისნი შვილნი მამისთვალაი ღ როსტევეანი ღ მისნი შვილნი, ამას გარე ქალას დოღენაძე, არაბიძე და --- მათსა ბეგარსა გელათ წინამძღვარსა მოართმევდეთ და ვითა ზემო დაგვიწერია იმა წე-რითა ამაღლებსა აღპსა გუიზემდეთ, ერთი გლეხკაცი გოლო-ძე ჭყეპს შავე ხორც ---აძესა ნაჭუპები ხუცესი, ასრე რომე ყოველთა --- მარხვათა ჩუნენისა სულისათუს ჟმსა გუიწირვედეს ასრე რიგად მოკდეს მისი გუარი ჭუბისი (?) --- იყოს ოცსა თე-თრსა. ერთსა ცხვარსა მის --- ურ ღვინოს, ორსა ნაოთხალხა ღომსა, ორსა დორასა ღვინოსა ამას გელათ მიღებდეს ღმრთის მშობლობასა დღისა ჩუნენისა სულისათუს ალაპი იქნებოდეს სხვა ძღვენი, სამსახური და პურისა კმევა წინამძღურისათუის მიგვიბარებია. ესე ასრე მოსარჩლელი და მოუდევარი არის ყოვლისა კაცისაგან, ბიძასა ჩუნენსა მეფესა კოსტანტინეს უძე-

ლორი გაეწირა და ქილაძისათვის მიეცა. ჩუენ ასრე ვკენით, ვითა არავინ ღირსიყო ჩუენისა მონასტრისა გაენათისა მამულთა დაჰირვასა, ისრე არა ვკადრფილიყო, ჩუენცა განალამცა წინამძღვარსავე მივაბარეთ. ამისთვის ჟორჯოლაძის ეულნი გლეხნი ჩუენად სალაპოდ დავიდევით. ამას გარეთ კულავე ვკადრეთ და მრავახსენეთ დიდიდსა (sic) მონასტერსა გაენათსა, ესეცა წინამძღვრისა საეკლოდ მას მივაბარეთ ხიბლასა მეზუთხე აღუსაძე ბიძას თვალას შვილი ნასყიდაი მისნი ძმანი და მისნი შვილნი და მომავალნი მათნი. ესე ასრე მოუდევარი არის, ნიჟარაძე დემეტრე უშვილოდ გარდაედა და ესე მეზუთხენი მისეული დაგურჩა და ჩუენ ჩუენისა სულისათვის გაენათსა შვეწირეთ მათითა ბეგრითა, ასრე რომე წელიწადგან ხუთხუთსა ხუთხსა წინამძღვარსა მოაბარებდეს. ესე ჩუენგან შვეწირულნი გლეხნი, სოფელნი მამამულნი (sic) და მეზუთხენი სამოძღვართმოდლო და საწინამძღო მამათითა მანულითა, საფუძელითა, ველითა, ვენაკითა, კალითა, სახარდნითა, ველთა, საქნავთა, წყლითა, საწისქვილოთა, ტყითა, სანადიროთა, მითითა და ბართა მისითა მძღუართა სამართლიანითა ყრთობ უკლებლად და უცილებლად მოუდევარ მოუსარჩლელად ყოვლისა ადამის და ევას ნათესავისა კაცისაგან აწ უკმდე და ვართარხნეთ (sic) და ვათავისუფლეთ ყოვლისა სამეფოსა სათხოვარისაგან და (სა)ჯურუმოსაგან არა ეთხოვებოდეს რა სამეფო სათხოვარი და ჯურუმი, არა ძროხა, არა საკლავი, არა ღომი და არა ღვინო, არა საციხისო, და არა საციხონო, არა საჯინიბო და არა სახოსარლო, არა სამზარეულო და არა საყველიერო, არა კვერციხი და არა ყველი, არა გოჭი და არა ქათამი, არა საბაზიერო საკმელი და არა საქორე ქათამი. არა ულაყი, არა ლაშქრის გამოწვევა ასე შეულათ გვიზადებია თვნიერ მოძღვართ მოძღვარსა და წინამძღვარსა მათ მათი საქონებელი ვითა ებრიანებოდეს იმსახურონ. აწ ეს ჩუენგან ბრძანებული სიგელი მტკიცედა უ --- მდგომად ჩუენდა მომავალთა მეფეთა და დ --- და ყოველთა კარისა ჩუენისა

წარჩინებულთა --- კელისა მქონებელთა და ქუთათისა და ქალაქისა ციხისთავთა და ამირათა ამირათა გორისა და --- დისა --- თავთა, კარისა ჩუენისა ვაზირთა --- ერისთავთ ერისთავთა, მოღარეთუხუცე - - - თა მეჯინბეთ უხუცესთა და მეჯინბ --- მელვინეთა და მესტუმრე --- ¹²⁾).

ამ სიგელიდან სჩანს, რომ ალექსანდრე III აფხაზიმერთა მეფეს ყოლია ბიძა მეფე კოსტანტინე. მართლაც ერთი 1468 წლის სიგელიდან სჩანს, რომ ბაგრატ VI-ს ყავდა ძმა კოსტანტინე ¹³⁾. ამიტომ ეხლა ცხადია, თუ რატომ ალექსანდრე III ტახტს იჭერს არა 1478 წ. მამის სიკვდილის შემდეგ, არამედ მხოლოდ 1484 წელს. ბაგრატ VI-ს სიკვდილის შემდეგ აფხაზიმერეთის ტახტზე ასულა ძმა მისი კოსტანტინე, რომელსაც უმეფენა 1484 წლამდის. ვახუშტის არ ქონია ბაგრატ VI-ს მემკვიდრეთა შესახებ მტკიცე ცნობები და ამიტომ ეს კოსტანტინე VI, აქამდის სრულიად უცნობი, მიუღია კოსტანტინე II დიმიტრისძედ, რომელიც იყო ქართლის მეფე და რომელიც მართლაც ცნობილია ჩვენს ისტორიაში. მოკლედ აღწერილია მისმა ცხოვრებამ ჩვენამდისაც მოაღწია ¹⁴⁾ და ეს ცხოვრება ხელთ ქონია ვახუშტისაც ¹⁵⁾. ცხადია ამიტომ, რომ ვახუშტის დალაგებაც ფაქტებისა უნდა უარყოფილ იქნას. ზემოდ მოვიხსენიეთ, რომ დადიანის და სხვათა განდგომილებს კანონიერ მეფისაგან და ქართლის მეფესთან მიკერძვა ვახუშტის უნდა შეეთხზას ერთ ქრონიკულ ცნობის გავლენით, რომელიც ამბობს, რომ 1481 წ. კოსტანტინე მეფე ჯავახეთს მიუხდა და დადიანი თანა ახლდაო. ეს კოსტანტინე ქართლის მეფე რომ ყოფილიყო, მაშინ რასაკვირველია ვახუშტის აზრი ერთად ერთი მი-

¹²⁾ ეს სიგელი შეცდომებით და არა სრულად მოაქვს თ. ქორღანისაც თავის ქრონიკებში II, 341—342.

¹³⁾ საქართ. სიძველ. II, 40.

¹⁴⁾ მ. ჯანაშვილის ნაშრომი I, 37—41.

¹⁵⁾ ქ. ც-ბა II, 12—15.

90789

საღები იქნებოდა. მაგრამ რაკი ახლა ვიცით, რომ 1478—1484 წლებში აფხაზ-იმერეთის სამეფოს განაგებდა კოსტანტინე VI, ძმა ბაგრატ VI-სი, ცხადია ქრონიკაში მოხსენებული კოსტანტინე აფხაზთ-იმერეთის მეფე ყოფილა. საგულისხმოა, რომ მეფეს ამ ლაშქრობის დროს დადიანიც თანა ხლებია. დადიანები ამ დროს და შემდეგაც მე-XVI საუკუნის ნახევრამდის აფხაზეთის მეფეების დამოკიდებულობის ქვეშ იყვნენ და თითქმის ყველა დადიანი ამ დროისა ატარებდა მანდატურთ-უხუცესის ღირსებას. რაკი ჯერ კიდევ ეს დამოკიდებულება არც თუ ისე სუსტი იყო, ამიტომ უბრალო სამართლიანობის თვალსაზრისით უფრო უბრაანია, დადიანი სალაშქროთ თავის ბუნებრივ მეფეს—კოსტანტინე VI-ს გაყოლოდეს.

ამ გვარად ამ ახალ მეფის—კოსტანტინე VI-ს გამოჩენას შესამჩნევი ცვლილება შეაქვს ჩვენს ისტორიაში მაშინდელ ისტორიულ ფაქტების დალაგების მხრივ.

